

**JĘZYKOZNAWSTWO TYPOLOGICZNE
I PORÓWNAWCZE UAM 2017/2018**

prof. dr hab.
Nicole Nau

ZAJĘCIA 14-11-2017

- ❖ Kategorie gramatyczne
- ❖ Wykładowniki kategorii gramatycznych w językach różnego typu
- ❖ Kategoria liczby

ĆWICZENIE Z SUAHLI

(SWAHLI OF EASTERN CONGO)

Jaki typ morfologiczne reprezentuje materiał?

Jakie kategorie są wyrażane morfologicznie? Jakimi wykładnikami?

Co to jest „position class diagram” i jak to wygląda w tym przypadku?

1. podmiot	2. czas	3. dopełnienie bl.	4. rdzeń czasownika
<i>ni</i> ‘ja’ <i>wu</i> ‘ty’ <i>a</i> ‘on’ <i>wa</i> ‘oni’	<i>na</i> – czas teraźniejszy <i>li</i> – czas przyszły <i>taka</i> – czas przeszły	<i>ni</i> ‘mnie’ <i>wu</i> ‘ciebie’ <i>wa</i> ‘ich’	<i>sema</i> ‘mówić’ <i>ona</i> ‘widzieć’

PORÓWNAJ Z JĘZYKIEM POLSKIM

widzia-ł-a-m go - widział mnie

opuści-l-i-ście mnie

zapomnia-ł-e-ś ich

Jak może wyglądać diagram dla czasownika polskiego (czas przyszły)?

Jakie są różnice między suahili i polskim? Co mają wspólnego?

JAK PODAĆ PRZYKŁAD Z „TŁUMACZENIEM INTERLINEARNYM”

ZOB. [HTTP://PL.LANGUAGESINDANGER.EU/BOOK-OF-KNOWLEDGE/LANGUAGE-STRUCTURES/#CH3S7](http://pl.languagesindanger.eu/book-of-knowledge/language-structures/#ch3s7)

wu-taka-ni-ona

2SG-FUT-1SG-widzieć

widzia-ł-a-m go

see-PST-F-1SG 3SG.M.ACC

1, 2, 3 = 1, 2, 3 osoba; SG = liczba pojedynczy,

FUT = czas przeszły, PST = czas przyszły

F = rodzaj żeński, M = rodzaj męski

ACC = biernik

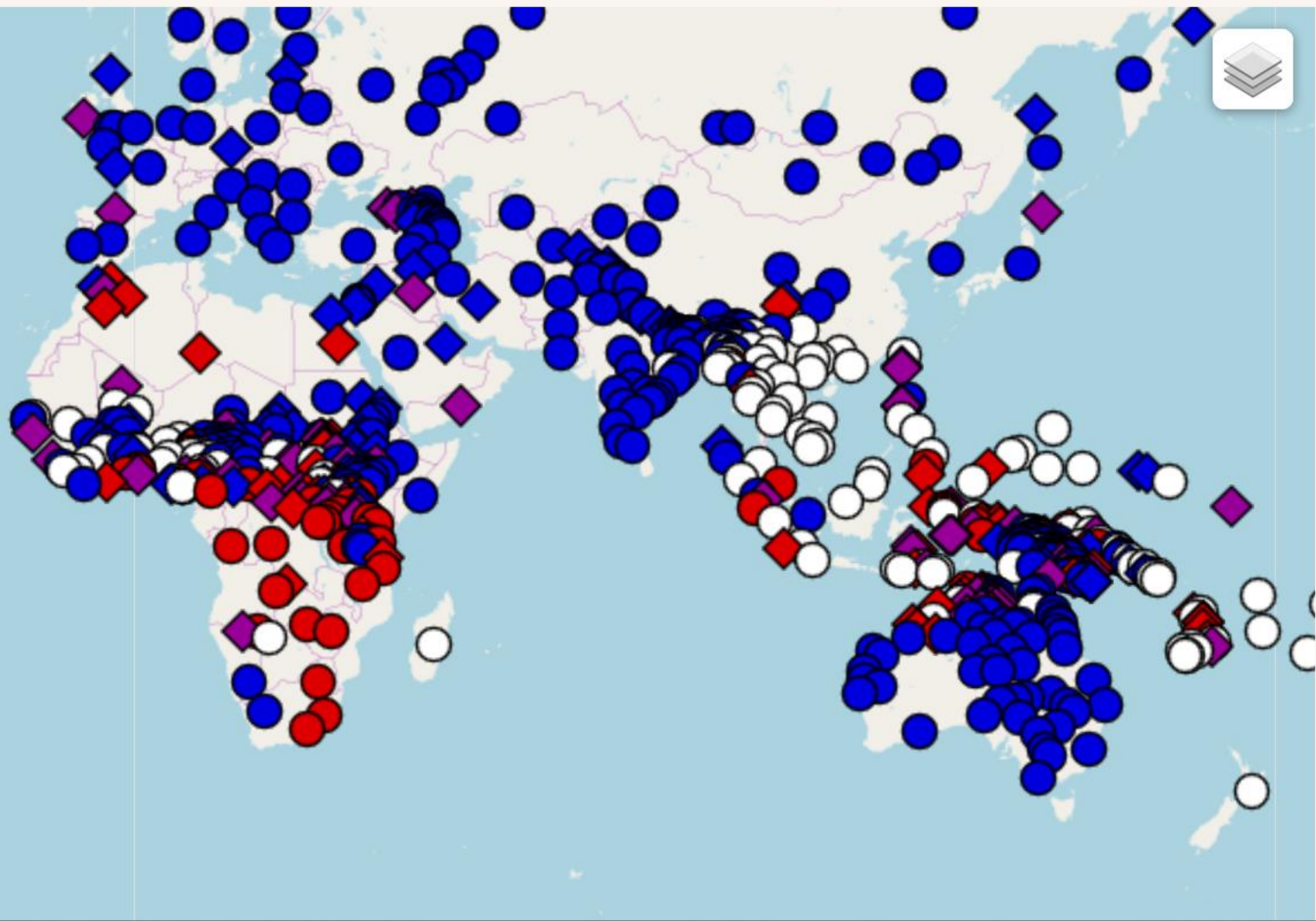
Legend ▾

Icon size ▾

Show/hide Labels

GeoJSON ▾

- Little affixation
- Strongly suffixing
- ◆ Weakly suffixing
- ◆ Equal prefixing and suffixing
- ◆ Weakly prefixing
- Strong prefixing

KATEGORIE GRAMATYCZNE: DEFINICJA

"Kategorie gramatyczne to [...] pewne pojęcia, a ściślej **przeciwstawienia pojęciowe**, które **w danym języku** wyrażane są w sposób **regularny** (tzn. za pomocą określonych form gramatycznych) oraz **konieczny** (tzn. mówiący zobowiązani są do przekazania określony wartości danej kategorii)." (Grzegorzczkova, s. 455)

RODZAJE KATEGORII JĘZYKOWYCH (ZOB. GRZEGORCZYKOWA)

- Kategorie gramatyczne
 - Kategorie morfologiczne
 - Kategorie fleksyjne
 - Kategorie klasyfikujące
 - [inne]
- Kategorie słowotwórcze
- Kategorie pojęciowe

KATEGORIE GRAMATYCZNE: FUNKCJE (ZOB. GRZEGORCZYKOWA)

funkcja semantyczna: kategorie odsyłają do pewnych zjawisk w zewnętrznej rzeczywistości

np. czas

funkcja syntaktyczna: kategorie sygnalizują jedynie pewne relacje składniowe

np. rodzaj przy przymiotniku

KATEGORIE MORFOLOGICZNE

kategorie fleksyjne: kategoria stanowi podstawę tworzenia form gramatycznych leksemu

np. liczba przy rzeczowniku, rodzaj przy przymiotniku

kategorie klasyfikujące: leksem nie odmienia się przez daną kategorię, kategoria charakteryzuje leksemy pewnej klasy jako całości

np. rodzaj przy rzeczowniku, aspekt przy czasowniku

RÓŻNICE MIĘDZY JĘZYKAMI

- ❖ istnienie lub nie pewniej kategorii **gramatycznej**

np. polski ma kategorię aspektu, niemiecki nie ma;
niemiecki ma kategorię określoności, a polski nie

- ❖ sposób wyrażenia kategorii (wykładniki formalne)

- ❖ występowanie kategorii w klasach leksemów (częściach mowy, np. rodzaj przy czasowniku w j. polski)

- ❖ zbiór znaczeń gramatycznych w jednej kategorii (czyli „wartości kategorii”)

np. kategoria rodzaju w j. niemieckim ma 3 wartości (męski, żeński, niejaki), a w języku francuskim 2 (męski, żeński)

KATEGORIA LICZBA W JĘZYKACH ŚWIATA

- ❖ Zbiór znaczeń
- ❖ Wykładniki formalne liczby mnogiej przy rzeczownikom
- ❖ Występowanie liczby mnogiej przy rzeczownikom i zaimkom osobowym

LICZBA: METODA „SUFIKSACJA”

Angielski: table – table-s

Łotewski: razem z przypadkiem (typ fleksyjny)

gald-s	gald-i	(stół)
gald-a	gald-u	
gald-am	gald-iem ...	

Polski: razem z przypadkiem (typ fleksyjny)

dom	dom-y
dom-a	dom-ów
dom-owi	dom-om ...

Fiński: aglutynacyjne

NOM	talo	talo-t
INE	talo-ssa	talo-i-ssa 'w domu'
ABL	talo-sta	talo-i-sta 'z domu'

LICZBA MNOGA W JĘZYKU TEOP – WYKŁADNIK?

liczba pojed.		liczba mnoga	
<i>nahu</i>	‘garnek’	<i>nahunahu</i>	‘garnki’
<i>hum</i>	‘część’	<i>humhum</i>	‘części’
<i>toon</i>	‘słup’	<i>totoon</i>	‘słupy’
<i>beera</i>	‘wódz’	<i>bebeera</i>	‘wodzowie’
<i>hanana</i>	‘droga’	<i>hanahanana</i>	‘drogi’
<i>kanono</i>	‘lina’	<i>kanokanono</i>	‘liny’

ćwiczenie na stronie: <http://pl.languagesindanger.eu/map-html/pl/ex-australia-teop.php>

język ngiti (Kongo)

A TU?

<i>kamà</i>	‘chief’	<i>kámá</i>	‘chiefs’
<i>màlàyikà</i>	‘angel’	<i>màlàyíká</i>	‘angels’
<i>màlimò</i>	‘teacher’	<i>màlímó</i>	‘teachers’
<i>adòdu</i>	‘my brother’	<i>adódu</i>	‘my brothers’

język angielski

man – men

goose – geese

‘elua a‘u mau i‘a

two my PL fish

‘my two fish’

język hawajski

język maricopa (Arizona)

<i>humar</i>	‘child’	<i>humaar</i>	‘children’
<i>nchen</i>	‘older sibling’	<i>nchiin</i>	‘older siblings’
<i>hat</i>	‘dog’	<i>haat</i>	‘dogs’
<i>mhay</i>	‘boy’	<i>mhaa</i>	‘boys’

LICZBA MNOGA: WYKŁADNIKI

([HTTP://WALS.INFO/CHAPTER/33](http://wals.info/chapter/33))

Value	Representation
 Plural prefix	126
 Plural suffix	513
 Plural stem change	6
 Plural tone	4
 Plural by complete reduplication of stem	8
 Morphological plural with no method primary	60
 Plural word	170
 Plural clitic	81
 No plural	98
Total:	1066

LICZBA MNOGA: WYSTĘPOWANIE

([HTTP://WALS.INFO/CHAPTER/34](http://wals.info/chapter/34))

Value	Representation
☐ No nominal plural	28
☐ Plural only in human nouns, optional	20
☐ Plural only in human nouns, obligatory	40
☐ Plural in all nouns, always optional	55
☐ Plural in all nouns, optional in inanimates	15
☐ Plural in all nouns, always obligatory	133
Total:	291

LICZBA MNOGA W JĘZYKACH ŚWIATA

[HTTP://WALS.INFO/FEATURE/34A#2/31.2/109.7](http://wals.info/feature/34A#2/31.2/109.7)

PLURAL MARKING IN CHINESE

(PAYNE 1997, BASED ON LI & THOMPSON 1981)

Plurality obligatorily marked for pronouns

<i>tā</i>	'he/she'	<i>tā-men</i>	'they'
<i>nǐ</i>	'you (sg.)'	<i>nǐ-men</i>	'you (pl)'
<i>wǒ</i>	'I'	<i>wǒ-men</i>	'we'

Plurality optionally marked for human nouns

<i>háizi</i>	'child'	<i>háizi-men</i>	'children'
<i>kèren</i>	'guest'	<i>kèren-men</i>	'guests'
<i>péngyǒ</i>	'friend'	<i>péngyǒ-men</i>	'friends'

Plurality optionally expressed periphrastically for other nouns

<i>shū</i>	'book/books'	<i>shū yíxiē</i>	'some books'
<i>yèzi</i>	'leaf/leaves'	<i>yèzi xǔduō</i>	'many leaves'

LICZBA MNOGA: WYSTĘPOWANIE

([HTTP://WALS.INFO/CHAPTER/34](http://wals.info/chapter/34))

Value	Representation
☐ No nominal plural	28
☐ Plural only in human nouns, optional	20
☐ Plural only in human nouns, obligatory	40
☐ Plural in all nouns, always optional	55
☐ Plural in all nouns, optional in inanimates	15
☐ Plural in all nouns, always obligatory	133
Total:	291

M. HASPELMATH IN [HTTP://WALS.INFO/CHAPTER/34](http://wals.info/chapter/34)

Hierarchy for plural marking on nouns:

(1) kinship terms > other humans > “higher” animals > “lower” animals > discrete inanimates > nondiscrete inanimates

The implicational hierarchy in (1) is part of a larger animacy hierarchy that governs the likelihood of number marking:

speaker > addressee > 3rd person > kinship terms >
other humans > “higher” animals > “lower” animals >
discrete inanimates > nondiscrete inanimates